

■ УДК 002.2(477) «18/19»

М. Б. Шатрова, кандидат історичних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

СТАРОДРУКОВАНІ ВИДАННЯ В ДОСЛІДЖЕННЯХ УКРАЇНСЬКИХ КНИГОЗНАВЦІВ КІНЦЯ ХХ — ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Запропоновано історіографічний огляд наукових досліджень української стародрукованої книги в 90-х рр. ХХ — на початку ХХІ ст. Розглянуто найзначиміші праці з теми. Визначено найактуальніші науково-дослідницькі теми: методологія та новітні принципи вивчення й описування стародрукованої книги; стародрукована книга в історико-культурному процесі України ХVІ–ХХ ст.; українська стародрукована книга за видами і жанрами; палеографічні та графіко-орфографічні особливості стародруків; українська стародрукована книга в складі фондів бібліотек; мистецтво української стародрукованої книги, дослідження її оправи.

Ключові слова: українська стародрукована книга, історіографія українського книгознавства, історія книжкової справи.

М. Б. Шатрова, кандидат исторических наук, доцент, Ровенский государственный гуманитарный университет, г. Ровно

СТАРОПЕЧАТНЫЕ ИЗДАНИЯ В ИССЛЕДОВАНИЯХ УКРАИНСКИХ КНИГОВЕДОВ КОНЦА ХХ — НАЧАЛА ХХІ В.

Предложен историографический обзор научных исследований украинской старопечатной книги в 90-х гг. ХХ — начала ХХІ в. Рассмотрены наиболее значимые труды по теме. Среди наиболее актуальных тем: методология и новейшие принципы изучения и описания старопечатной книги; старопечатная книга в историко-культурном процессе Украины ХVІ–ХХ в.; украинская старопечатная книга по видам и жанрам; палеографические и графико-орфографические особенности кодексов; украинская старопечатная книга в составе фондов библиотек; искусство украинской старопечатной книги, исследования ее внешнего оформления.

Ключевые слова: украинская старопечатная книга, историография украинского книговедения, история книжного дела.

M. B. Shatrova, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Rivne State Humanities University, Rivne

EARLY PRINTED BOOKS IN THE STUDIES OF UKRAINIAN TYPOGRAPHERS LATE 20TH — EARLY 21ST CENTURIES

The paper provides a review of historiographical research of the Ukrainian early printed books in the 90s of 20th — early 21st centuries. The most significant works on the subject are considered. Among the most

relevant topics are methodology and the latest principles of the study and description of early printed books; an early printed book in the historical and cultural process of Ukraine of the sixteenth — twentieth centuries; the Ukrainian early printed book on the types and genres; paleographic and graphic-orthographic features of codes; the Ukrainian early printed book as a part of library collections; the art of Ukrainian early printed books, the studies of the get-up of a book.

Key words: Ukrainian early printed books, Ukrainian historiography of book science, history of book publishing.

Постановка проблеми. Стародруковані видання є об'єктом наукових досліджень сучасних українських книгознавців. Про це свідчить історіографічна база, у якій віддзеркалено розвиток стародрукованої книги в контексті розгляду як загальних історико-книгознавчих досліджень, так і окремих історичних періодів розвитку стародруків, діяльності відомих і невідомих видавців, окремих стародрукованих видань та методики їх описування тощо. Нині набуває актуальності проблема історіографічного осмислення досліджень у галузі вивчення українських стародруків, де акумульовано достатньо знань, що свідчать про високий рівень розвитку науки про книгу.

Мета статті — здійснити історіографічний і бібліографічний огляд праць з означеної теми для виявлення основних напрямів сучасних історико-книгознавчих досліджень та визначення рівня розроблення найактуальніших науково-дослідних тем.

Головним осередком досліджень стародрукованих видань в Україні став Інститут книгознавства (раніше — відділ стародруків та рідкісних видань) Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України. Сьогодні в цій науковій установі міститься осередок історико-книгознавчих досліджень, об'єктом вивчення яких є стародрукована книга.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Про результати цієї роботи свідчать дисертації, монографії та статті, що оприлюднені на сторінках наукового збірника «Рукописна та книжкова спадщина України. Археографічні дослідження унікальних бібліотечних та архівних фондів», «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» та в інших фахових виданнях.

Стародруковані видання, які є складовою культурного надбання України, що створені в період від початку друкарства до 1800 р. включно, «...відрізняються виразністю художнього оформлення, своєрідністю шрифту, композицією набору, способом виготовлення, в основі якого була ручна праця» [2, с. 5]. Їх вивчення було об'єктом дослідження впродовж XIX–XX ст. і дотепер.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історіографія досліджень стародрукованих видань зазначеного періоду частково розглядалася в наукових розвідках Л. А. Литвинової — вивчення колекційних фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського в дисертаційних дослідженнях [12], С. М. Міщука — наукового описування рукописних книг та стародруків в Україні (другої половини XIX — 30-х рр. XX ст.) [18], І. Кураса — вивчення українських першодруків у розвідках вітчизняних учених XIX–XX ст. [11]. Проте і донині в українській історіографії немає узагальнюючої праці з вивчення української стародрукованої книги як складової комплексного дослідження історії розвитку книгознавства в Україні кінця XX — початку XXI ст.

Грунтовний аналіз дисертаційних досліджень колекційних фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського здійснила Л. А. Литвинова. Зокрема, вона встановила, що з 1993 до 2011 р. з означеної проблеми захищено 7 докторських та 55 кандидатських дисертацій, з них 87 % — у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського [12, с. 249].

Стародрукована книга була об'єктом багатоаспектних досліджень наприкінці XX ст. львівських учених Я. Запаска та Я. Ісаєвича. Підготовлена ними фундаментальна праця «Пам'ятки книжкового мистецтва: каталог стародруків, виданих на Україні» (Львів, 1981–1984) стала найповнішим дослідженням стародрукованої книги в Україні, до якого звертаються українські дослідники й дотепер [11; 18]. Достатньо детально і позитивно стала стаття-рецензія відомого книгознавця Є. Л. Неміровського на каталог Я. Запаска та Я. Ісаєвича, де російський дослідник зауважує: «Труд такого значення и масштаба предназначен для использования в течение многих десятилетий..., является крупнейшим достижением советского книговедения» [19, с. 195].

Загальний огляд історіографії книгодрукування в Україні, Росії, Польщі та інших державах міститься в працях Я. Д. Ісаєвича, який вивчав історію кириличних стародруків та видавничу діяльність Івана Федорова. Ученому належать фундаментальні праці в дослідженні постаті першодрукаря [3–5].

Серед наукових праць Я. Д. Ісаєвича на особливу увагу заслуговує монографія «Українське книговидання. Витоки. Розвиток. Проблеми» (Львів, 2002). У ній відображено розвиток книгописання, книговидання і друкарства на українських землях, починаючи від рукописної книжності до сучасних видань. Монографія відбиває науковий досвід ученого, котрий представив ґрунтовну історіографію книговидання, що цінно для подальших досліджень з теми.

Згадки про фахівців з вивчення стародруків є і в «Каталозі інкунабул» Центральної наукової бібліотеки АН УРСР, укладеному

Б. І. Зданевичем (Київ, 1974), та інших виданнях Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського (М. А. Шамрай, Б. В. Грановський, І. Б. Торбаков). М. А. Шамрай здійснила спеціальне дослідження маргіналій зі стародруків кириличного шрифту XV–XVII ст. з фондів НБУВ [21]. Важливим внеском у дослідження стародруків XV–XVII ст. з фондів НБУВ є каталог «Кириличні стародруки 15–17 століття у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського», підготовлений колективом науковців (Київ, 2008). У цьому бібліографічному виданні представлено 488 стародруків у кількості 1890 примірників та фрагментів.

Наукову цінність становить каталог «Видання Івана Федорова та Петра Мстиславця з фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського: дослідження, попримірниковий опис» (Київ, 2012), підготовлений Н. П. Бондар. Цей каталог став першим дослідженням кириличних стародруків з повним описом видань Івана Федорова та Петра Мстиславця з фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. До складу каталогу долучено опис 10 видань у 44 примірниках, із них 5 фрагментів. Також Н. П. Бондар здійснила історіографічне дослідження та проаналізувала фахові видання з вивчення стародруків П. М. Попова, С. І. Маслова, Я. Д. Ісаєвича, Я. П. Запaska, М. А. Шамрай.

У науковому збірнику Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського «Наукові праці НБУВ» (2000, № 4) містяться публікації, присвячені переважно дослідженню стародруків з фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Фонди стародруків інших бібліотек також є об'єктом досліджень науковців Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Це публікації: Н. Бондар «Видання Апостола в українських та білоруських землях упродовж XVI–XVIII ст. та їх примірники у НБУВ» (с. 13–26), Л. Гнатенко «Львівський Апостол 1574 р. в контексті староукраїнської конфесійної орфографії» (с. 27–39), Г. Ковальчук «Неопублікована інструкція С. І. Маслова по опису українських стародруків» (с. 45–64), О. Коловської «Колекція кириличних стародруків у бібліотеках Народного дому у Львові» (с. 124–131), В. Дятлова «Киево-Гнилицький монастир у стародруках та рукописах XVI–XVIII ст. (з фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського)» (с. 139–145), Т. Антонової «Українські стародруки у фондах Наукової бібліотеки Чернівецького державного університету ім. Ю. Федьковича» (с. 146–149), Л. Дениско «А. С. Криловський як член Комітету по опису українських стародруків XVI — XVIII ст. при Археографічній комісії Всеукраїнської Академії наук» (с. 150–155) та ін.

Достатньо ґрунтовну частину наукової спадщини доктора історичних наук Г. І. Ковальчук становлять книгознавчі дослідження, присвячені стародрукам та видатним постатям, котрі вивчали і досліджували ці видання [7–9]. Науковець підготувала до друку й опублікувала рукописну інструкцію С. І. Маслова щодо описування видань XVI ст. — 1825 р., яка стала першою методичною працею українських книгознавців щодо опису стародруків [17].

На сторінках збірника «Перші книгознавчі читання», надрукованого за результатами книгознавчих читань, що відбулися в Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського в 1997 р., опубліковано дослідження, присвячені С. І. Маслову [20]. Зокрема, Г. І. Ковальчук проаналізувала дослідження вченого в галузі історії книги, докладно розглянула його методику описування та вивчення стародруків, а саме: залучення, за можливістю, всіх збережених примірників досліджуваного видання [20, с. 28–39].

Г. І. Ковальчук розглядає стародруковане видання як пам'ятку історії та культури [9]. Уперше в історії українського книгознавства дослідження Г. І. Ковальчук, присвячене рідкісним та цінним книгам, визначило основні проблеми теорії і практики книжкового пам'яткознавства та способи їх вирішення завдяки укладанню розділу Державного реєстру національного культурного надбання, що фіксуватиме книжкову спадщину України. Науковець запропонувала основні критерії визначення книжкових пам'яток і сформулювала науково-методичні та практичні вимоги щодо опису та зберігання стародруків, рідкісних і цінних видань XIX–XX ст.

Національна парламентська бібліотека України підготувала й опублікувала каталог «Видання кириличного друку (1581–1916)» (Київ, 2005), що містить описи 87 назв стародруків, які зберігаються в бібліотеці у відділі рідкісних і цінних книг. Найдавніший стародрук у каталозі — Біблія, надрукована І. Федоровим в Острозі в 1581 р.

Вивченню історії, походження, побутування стародрукованої кириличної книги Галичини кінця XVIII — першої половини XX ст. присвячене дослідження О. М. Колосовської [10]. Дослідниця виокремила кириличну книгу з фондів бібліотек Галичини і Польщі, зокрема Львова, Варшави та Вроцлава, реконструювала колекції стародруків кириличним шрифтом, опрацювала та дослідила конкретні примірники збережених стародруків, склала переліки виявлених видань основних галицьких зібрань і зазначила місце й бібліотечні шифри їх сучасного зберігання. О. М. Колосовська констатувала, що означені хронологічні межі були періодом становлення книгознавства в Західній Україні.

О. З. Клименко виявила та описала українські букварі, видані із XVI до XIX ст., від виходу першого друкованого букваря у Львові в 1574 р. [6]. У дисертаційному дослідженні на основі джерел, що становлять букварі, які зберігаються у фондах Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. І. Стефаника, Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Центрального державного історичного архіву м. Львів та ін., охарактеризовано 23 букварі, надруковані в Україні в XVI–XVII ст. Дослідниця зауважує, що «у XVI столітті в Україні основними центрами друкування навчальної книги були Львів, Острог, у XVII ст. до них приєдналися Київ, Унів, Почаїв, Новгород-Сіверський та Чернігів» [6, с. 6].

Формування, збереження та розкриття колекцій пам'яток писемності та друку, зокрема інкунабулів Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, досліджують І. Я. Лосієвський, С. Б. Шоломова, О. Л. Грабарчук [13; 14].

Важливими з точки зору методології дослідження стали публікації праць І. Огієнка з історії української друкованої книги XVI–XVIII ст. за регіонами, зокрема в Галичині, на Волині, Київщині, Чернігівщині, Поділлі, східноукраїнських землях.

І. Огієнко зібрав і просистематизував значний обсяг інформації про українські рукописні та книжкові першоджерела. У монографії «Історія українського друкарства. Історично-бібліографічний огляд українського друкарства» (Львів, 1925) репрезентовані дослідження російських, польських, німецьких авторів, а також праці українських учених — дослідників друкарства — М. М. Максимовича, С. І. Маслової, М. Возняка, І. Свенціцького, І. П. Крип'якевича та ін. Для здійснення порівняльного аналізу стародруків І. Огієнко надає рекомендації щодо розкриття найдрібніших деталей друкованих пам'яток.

Внесок І. І. Огієнка в розвиток книгознавства, видавничої справи, бібліографії висвітлюється в наукових студіях В. П. Ляхощого [15; 16]. Зокрема, він розглянув вищезгадану монографію І. І. Огієнка, бібліографічний перелік джерел до якої надає можливості проаналізувати ступінь дослідження різних аспектів цієї тематики. Монографія «Просвітитель: видавничо-редакційна діяльність Івана Огієнка (митрополита Іларіона)» [16] повністю присвячена його редакційно-видавничій діяльності в Україні, Польщі, Північній Америці.

Значний історіографічний інтерес становить дослідження І. Сморгоржевської «Українські дослідники рукописної і стародрукованої книги 20–30-х рр. XX ст. (Західна Україна)», опубліковане на сторінках журналу «Київська старовина» (2004, № 1). Автор згадує й аналізує праці І. Огієнка, зокрема «Програму опису кирилівських стародруків», а також «Наголос як метод означення місця виходу стародрукованих

книжок» (Львів, 1926), що стали методичними розробками з описування стародрукованих видань.

Іншою працею, яку доцільно згадати в аспекті розвитку методичних засад описування стародруків, є «Методичні рекомендації для Державної реєстрації книжкових пам'яток України. Кириличні рукописні книги та стародруки» (Київ, 2007), укладені для науково-методичного забезпечення підготовки та реалізації Державного реєстру книжкових пам'яток України. У цьому виданні репрезентовано загальну структуру опису в цілому, а також надано необхідні додатки для практичної роботи зі зразками описів, правилами транслітерації, рекомендованою літературою тощо. Методичні рекомендації поділені на дві частини: одна присвячена рукописній книзі, інша — стародрукованій.

Висновки. Таким чином, у дослідженні стародрукованої книги наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. накопичено достатньо емпіричних знань, які відображені в численних наукових студіях. Дослідження тривають, тематично конкретизуються і розвиваються, незважаючи на появу й активний розвиток новітніх напрямів розвідок у галузі соціальних комунікацій, бібліології, документології тощо. Серед основних напрямів сучасних історико-книгознавчих досліджень та найактуальніших науково-дослідницьких тем можна виокремити такі, що присвячені:

- методології та новітнім принципам вивчення й описування української стародрукованої книги — Г. І. Ковальчук, Н. П. Бондар, С. З. Заремби;
- українській стародрукованій книзі в історико-культурному процесі України XVI — ХХ ст. — М. М. Кольбух, С. М. Міщук, Ю. І. Горбаня та ін.;
- українській стародрукованій книзі за видами і жанрами — О. З. Клименко, І. Я. Лосієвського, В. Райко та ін.;
- палеографічним та графіко-орфографічним особливостям стародруків — Я. Д. Ісаевича, М. А. Шамрай, І. Я. Лосієвського, Є. В. Рукавіциної-Гордзівської, ін.;
- українській стародрукованій книзі в складі фондів бібліотек — Ю. І. Горбаня, Н. П. Бондар, С. В. Зінченко, І. Я. Лосієвського, В. Райко, Є. В. Рукавіциної-Гордзівської, М. А. Шамрай та ін.;
- мистецтву української стародрукованої книги, дослідженням її оправи — О. М. Гальченко, Я. П. Запаска, С. В. Зінченко.

Незважаючи на значний масив досліджень, присвячених українським стародрукам, що здійснюються наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст., існують напрями, які ще потребують окремої уваги наукового співтовариства. Це, зокрема, вироблення загальної методики складання реєстру стародрукованої спадщини, представленої

в електронному середовищі, та ін. Крім того, українська стародрукована книга ще не стала об'єктом єдиного історико-книгознавчого дослідження, фундамент для якого створений.

У подальшому планується здійснити вивчення наукової проблеми, розширивши історіографічну та джерельну базу дослідження як стосовно вищеназваних публікацій, так і не розглянутих, у межах комплексного дослідження ґрунтовніше проаналізувати розвиток книгознавства в Україні кінця ХХ — початку ХХІ ст.

Список використаних джерел

1. Бондар Н. П. Історико-книгознавче дослідження видань І. Федорова та П. Мстиславця : філігранологічний аспект : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.03 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство / Н. П. Бондар; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; [вик. у НБУВ; наук. кер. Л. А. Дубровіна]. — Київ, 2011. — 26 с.
2. Запаско Я. П. Львівські стародруки: книгознавчий нарис / Я. П. Запаско, О. Я. Мацюк. — Львів : Каменяр, 1983. — 175 с.
3. Ісаєвич Я. Д. Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні / Я. Д. Ісаєвич. — 2-е вид., перероб. і доповн. — Львів : Вища школа, 1983. — 155 с.
4. Ісаєвич Я. Українське книговидання : витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісаєвич. — Львів, 2002. — 520 с.
5. Каталог кириличних стародруків Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН України. Вип. 1. Видання Івана Федорова / укл.: Я. Д. Ісаєвич, В. Я. Фрис. — Львів, 1993. — 73 с.
6. Клименко О. З. Друкований буквар в Україні ХVІ — початку ХХ ст.: історико-книгознавче дослідження : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство / Клименко Оксана Зіновіївна; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; [вик. в Українській академії друкарства; наук. кер. О. В. Антоник]. — Київ, 2001. — 17 с.
7. Ковальчук Г. І. Книгознавець, бібліограф і бібліотекар Сергій Іванович Маслов (1880—1957) : біобібліогр. нарис / Г. І. Ковальчук, Н. Ф. Королевич; Нац. парлам. б-ка України. — Київ, 1995. — 43 с. — (Видатні діячі української книги; вип. 4).
8. Ковальчук Г. І. Рукописні книги та стародруки : навч. посіб. / Г. І. Ковальчук; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ : НБУВ, 2011. — 100 с. : іл.
9. Ковальчук Г. І. Книжкові пам'ятки (рідкісні і цінні книжки) в бібліотечних фондах / Г. І. Ковальчук; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2004. — 643 с.
10. Колосовська О. М. Дослідження та колекціонування стародрукованої кириличної книги в Галичині (кінець ХVІІІ — перша половина ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство / Колосовська Ольга Михайлівна; НАН

- України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; [вик. у НБУВ; наук. кер. Л. А. Дубровіна]. — Київ, 1998. — 17 с.
11. Курас І. Українські першодруки в дослідженнях вітчизняних учених / Іван Курас // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. — Київ : НБУВ, 2000. — Вип. 4. — С. 5—12.
 12. Литвинова Л. А. Колекційні фонди Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: історико-книгознавча тематика дисертаційних досліджень (1993—2011) / Л. А. Литвинова // Рукоп. та кн. спадщина України. — Київ, 2012. — Вип. 16. — С. 249—267.
 13. Лосієвський І. Я. Діяльність Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка з формування, збереження та розкриття колекцій пам'яток писемності та друку: історія, традиції, новації / І. Я. Лосієвський, С. Б. Шоломова, О. Л. Грабарчук // Зб. наук. пр. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. — Харків : ХДНБ, 2012. — Вип. 6. — С. 88—113.
 14. Лосієвський І. Я. Зібрання інкунабулів Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка / І. Я. Лосієвський // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. — Київ : НБУВ, 2003. — Вип. 10. — С. 63—67.
 15. Ляхощкий В. П. Видавничя, архівно-археографічна та бібліотечно-бібліографічна діяльність Івана Огієнка (митрополита Іларіона) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.08 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство / Ляхощкий Володимир Павлович ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2001. — 28 с.
 16. Ляхощкий В. Просвітитель : видавничо-редакційна діяльність Івана Огієнка (митрополита Іларіона) / В. Ляхощкий ; Держ. ком. архівів України, УДНДІАСД. — Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 2000. — 528 с.
 17. Маслов С. І. Інструкція для опису видань, що вийшли на території Радянської України XVI — 1825 р. / [підгот. до публ. Г. І. Ковальчук] // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. — Київ : НБУВ, 2000. — Вип. 4. — С. 49—64.
 18. Міщук С. М. Наукове описування рукописних книг та стародруків в Україні (друга половина XIX — 30-ті роки XX століття). Історіографія. Бібліографія / С. М. Міщук ; відп. ред. Л. А. Дубровіна. — Житомир : Полісся, 2011. — 184 с.
 19. Немировский Е. Л. Каталог украинской старопечатной книжности / Е. Л. Немировский // Книга : исслед. и материалы. — Москва : Наука, 1986. — Сб. 52. — С. 190—195 — Рец. на кн.: Запаско Я. П. Пам'ятки книжкового мистецтва : каталог стародруків виданих на Україні / Я. П. Запаско, Я. Д. Ісаєвич. — Львів : Вища школа, 1981—1984.
 20. Перші книгознавчі читання : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — К. : НБУВ, 1997. — 148 с.
 21. Шамрай М. А. Маргіналії в стародруках кириличного шрифту 15 — 17 ст. з фонду Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського / М. А. Шамрай. — Київ : НБУВ, 2005. — 332 с.

References

1. Bondar N. P. Istoryko-knyhoznavche doslidzhennia vydan I. Fedorova ta P. Mstyslavsia : filihranolohichniy aspekt : avtoref. dys. ... kand. ist. nauk : 27.00.03 — knyhoznavstvo, bibliotekoznavstvo, bibliohrafoznavstvo / N. P. Bondar; NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho ; [vyk. u NBUV ; nauk. ker. L. A. Dubrovina]. — Kyiv, 2011. — 26 s.
2. Zapasko Ya. P. Lvivski starodruky: knyhoznavchyi narys / Ya. P. Zapasko, O. Ya. Masiuk. — Lviv : Kameniar, 1983. — 175 s.
3. Isaievych Ya. D. Pershodrukar Ivan Fedorov i vynyknennia drukarstva na Ukraini / Ya. D. Isaievych. — 2-e vyd., pererob. i dopovn. — Lviv : Vyshcha shkola, 1983. — 155 s.
4. Isaievych Ya. Ukrainske knyhovydannia : vytoky, rozvytok, problemy / Ya. Isaievych. — Lviv, 2002. — 520 s.
5. Katalog kyrylychnykh starodrukiv Lvivskoi naukovoï biblioteky im. V. Stefanyka AN Ukrainy. Vyp. 1. Vydannia Ivana Fedorova / ukl.: Ya. D. Isaievych, V. Ya. Frys. — Lviv, 1993. — 73 s.
6. Klymenko O. Z. Drukovanyi bukvar v Ukraini XVI — pochatku XX st.: istoryko-knyhoznavche doslidzhennia : avtoref. dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.08 — knyhoznavstvo, bibliotekoznavstvo, bibliohrafoznavstvo / Klymenko Oksana Zinoviivna ; NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho; [vyk. v Ukrainskii akademii drukarstva ; nauk. ker. O. V. Antonyk]. — Kyiv, 2001. — 17 s.
7. Kovalchuk H. I. Knyhoznavets, bibliohraf i bibliotekar Serhii Ivanovych Maslov (1880—1957) : biobibliohr. narys / H. I. Kovalchuk, N. F. Korolevych ; Nats. parlam. b-ka Ukrainy. — Kyiv, 1995. — 43 s. — (Vydatni diiachy ukrainskoi knyhy ; vyp. 4).
8. Kovalchuk H. I. Rukopysni knyhy ta starodruky : navch. posib. / H. I. Kovalchuk ; Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. — Kyiv : NBUV, 2011. — 100 s. : il.
9. Kovalchuk H. I. Knyzhkovi pamiatky (ridkisni i tsinni knyzhky) v biblioteknykh fondakh / H. I. Kovalchuk ; NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. — Kyiv, 2004. — 643 c.
10. Kolosovska O. M. Doslidzhennia ta kolektsionuvannia starodrukovanoi kyrylychnoi knyhy v Halychyni (kinets XVIII — persha polovyna XX st.) : avtoref. dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.08 — knyhoznavstvo, bibliotekoznavstvo, bibliohrafoznavstvo / Kolosovska Olha Mykhailivna ; NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho; [vyk. u NBUV ; nauk. ker. L. A. Dubrovina]. — Kyiv, 1998. — 17 s.
11. Kuras I. Ukrainski pershodruky v doslidzhenniakh vitchyznianskykh uchenykh / Ivan Kuras // Nauk. pr. Nats. b-ky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. — Kyiv : NBUV, 2000. — Vyp. 4. — S. 5—12.
12. Lytvynova L. A. Kolektsiini fondy Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: istoryko-knyhoznavcha tematyka dysertatsiinykh doslidzhen (1993—2011) / L. A. Lytvynova // Rukop. ta kn. spadshchyna Ukrainy. — Kyiv, 2012. — Vyp. 16. — S. 249—267.

13. Losievskiy I. Ya. Diialnist Kharkivskoi derzhavnoi naukovoï biblioteki im. V. H. Korolenka z formuvannia, zberezhennia ta rozkryttia kolekcii pamiatok pysemnosti ta druku: istoriia, tradytsii, novatsii / I. Ya. Losievskiy, S. B. Sholomova, O. L. Hrabarchuk // Zb. nauk. pr. / Kharkiv. derzh. nauk. b-ka im. V. H. Korolenka. — Kharkiv : KhDNB, 2012. — Vyp. 6. — S. 88—113.
14. Losievskiy I. Ya. Zibrannia inkunabuliv Kharkivskoi derzhavnoi naukovoï biblioteki imeni V. H. Korolenka / I. Ya. Losievskiy // Nauk. pr. Nats. b-ky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. — Kyiv : NBUV, 2003. — Vyp. 10. — S. 63—67.
15. Liakhotskiy V. P. Vydavnycha, arkhivno-arkheohrafichna ta bibliotechno-bibliohrafichna diialnist Ivana Ohienka (mytropolyta Ilariona) : avtoref. dys. ... d-ra ist. nauk : 07.00.08 — knyhoznavstvo, bibliotekoznavstvo, bibliohrafoznavstvo / Liakhotskiy Volodymyr Pavlovych ; NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. — Kyiv, 2001. — 28 s.
16. Liakhotskiy V. Prosvitytel : vydavnycho-redaktsiina diialnist Ivana Ohienka (mytropolyta Ilariona) / V. Liakhotskiy ; Derzh. kom. arkhiviv Ukrainy, UDNDIASD. — Kyiv : Vyd-vo im. Oleny Telihy, 2000. — 528 s.
17. Maslov S. I. Instruktisiia dlia opysu vydan, shcho vyshly na terytorii Radianskoi Ukrainy XVI — 1825 r. / [pidhot. do publ. H. I. Kovalchuk] // Nauk. pr. Nats. b-ky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. — Kyiv : NBUV, 2000. — Vyp. 4. — S. 49—64.
18. Mishchuk S. M. Naukove opysuvannia rukopysnykh knyh ta starodrukiv v Ukraini (druha polovyna XIX — 30-ti roky XX stolittia). Istoriohrafia. Bibliohrafia / S. M. Mishchuk ; vidp. red. L. A. Dubrovina. — Zhytomyr : Polissia, 2011. — 184 s.
19. Nemirovskiy E. L. Katalog ukrainskoy staropechatnoy knizhnosti / E. L. Nemirovskiy // Kniga : issled. i materialy. — Moskva : Nauka. 1986. — Sb. 52. — S. 190—195 — Rets. na kn.: Zapasko Ya. P. Pamiatky knyzhkovoho mystetstva : katalog starodrukiv vydanykh na Ukraini / Ya. P. Zapasko, Ya. D. Isaievych. — Lviv : Vyshcha shkola, 1981—1984.
20. Pershi knyhoznavchi chytannia : zb. nauk. pr. / NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. — K. : NBUV, 1997. — 148 s.
21. Shamrai M. A. Marhinalii v starodrukakh kyrylychnoho shryftu 15 — 17 st. z fondu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho / M. A. Shamrai. — Kyiv : NBUV, 2005. — 332 s.

■ UDC 002.2(477) «18/19»

Shatrova M. B., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Rivne State Humanities University, Rivne
shatromarin@rambler.ru

EARLY PRINTED BOOKS IN THE STUDIES OF UKRAINIAN TYPOGRAPHERS LATE 20TH — EARLY 21ST CENTURIES

The aim of the article is to provide a review of historiographical research of the Ukrainian early printed books in the 90s of 20th — early 21st centuries.

Research Methodology. The most significant works on the subject are considered. A bibliographic exposure and historiography research analysis of the early printed book in Ukraine in the 90s of 20th — early 21st centuries is carried out.

Results. It has been found that the main research centres of the early printed book in Ukraine are V. I. Vernadsky National Library of Ukraine (Institute of 'National Bibliography), V. Stefanyk Lviv National Academic Library and V. Korolenko Kharkiv State Scientific Library. The basic trends of the study of the early printed book in Ukraine are highlighted in forming the important methodological requirements to historical studying of the early printed book. The reasons for the development of the general scheme of the periodization are explained. The interrelation between the early printed book and the handwritten book and their place in the cultural process of the country are shown. Among the most relevant topics are methodology and the latest principles of the study and description of early printed books; an early printed book in the historical and cultural process of Ukraine of the sixteenth — twentieth centuries; the Ukrainian early printed book on the types and genres; paleographic and graphic-orthographic features of codes; the Ukrainian early printed book as a part of library collections; the art of Ukrainian early printed books, the studies of the get-up of a book.

Novelty. New data have been received on the Ukrainian early printed books. The author argues that such general technique trends of compiling the register of the handwritten heritage that is presented in the electronic environment and other sources still demand separate attention from the book science community.

The practical significance. The material in this article can be used in the comprehensive view of the topic on the history of development of book science in Ukraine late 20th — early 21st centuries.

Key words: Ukrainian early printed books, Ukrainian historiography of book science, history of book publishing.

Надійшла до редколегії 19.02.2016 р.